

Suat Kaymak, Türkiye Selçukluları ve Erken Beylikler Epigrafisine Giriş (1065-1350): Bir Bibliyografya Denemesi, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2013, 374 s.

Epigrafik kaynaklar (kitâbeler/yazıtlar), verdikleri dakik bilgiler sayesinde tarih araştırmalarında en önemli kaynaklar arasındadır. Kitâbeler, bulunduğu üzere yapıların bânîsini, yapılış tarihi ve nedenini, kimi zaman mimarını, ustasını ve hatta hattâtlarını dahi bize aktarmaktadır. Ancak bu bilgilerin yanı sıra hükümdarların unvanlarını, bunların okunuşlarını ve saltanat yılları hakkında bilgi verdiği gibi önemli ıstılahları da aktarmaları bakımından kitâbelerin kullanılmadığı çalışmaların eksik kaldığı görülür. Zikrettiğimiz bu özellikleri nedeniyle epigrafik kaynakların tarih araştırmalarında mutlaka göz önünde bulundurulmaları hatta kroniklerden daha öncelikli sırada yer almaları gereklidir.

Anadolu'da Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinden kalma pek çok epigrafik kaynak bulunmaktadır. Epigrafik kaynaklar, yapılar hakkında bilgi vermekle kalmazlar. Bunun yanı sıra dönemin siyasî, idarî, sosyal, ekonomik ve kültürel yapıları hakkında önemli bilgiler ihtiva edebilmektedirler.

Kitâbelerin önemi, Avrupa'da erken dönemlerde fark edilmiş ve XIX. yüzyılın ortalarından itibaren epigrafi ilmi doğmuştur. Eski Yunan ve Latin dillerinde yazılmış kitâbelerin üzerine yapılan çalışmalardan sonra Avrupalı araştırmacılar İslâm epigrafisine yönelmiş ve XIX. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın başlarında ilk önemli çalışmaları yayımlamışlardır. Bu araştırmacılar arasında önemli bir yere sahip olan Max van Berchem, yaptığı çalışmalar ile bugün dahi İslâmî epigrafi çalışmaları denildiğinde ilk akla gelen isimdir.

Epigrafi ilmi, Avrupa'da erken tarihlerde başlamasına rağmen Türkiye'de XIX. yüzyılın sonlarında ilgi görmeye başlamıştır. Ülkemizde bu alanda ilk çalışmaları yapan, Halil Edhem Eldem'dir. Eldem'den sonra İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Ahmed Tevhid Ulusoy, Mübarek Galib ve Abdürrahim Şerif Beygu gibi isimler, yaptıkları çalışmalar ile Türkiye'de epigrafi ilmine öncü olmuşlardır.

Avrupalı ve Türk araştırmacılar tarafından önemli çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, bugün maalesef Selçuklu ve Beylikler dönemi kitâbelerini içeren tam bir korpusun (*corpus*) yayımlanmadığı görülmektedir. Böyle bir korpusun eksikliği nedeniyle alanda çalışan araştırmacıların dağınık olarak yayımlanmış kitâbelere ulaşması biraz vakit almaktadır.

Burada tanıtımı yapılan eser, yukarıda izah edildiği üzere araştırmacıların vakit kaybını engellemek ve araştırmaların eksik kalmasını önleyebilmek adına hazırlanan bir çalışmadır. Yazar, alanında önemli bir boşluğu kapatabilmek için Selçuklu ve Beylikler tarihi araştırmacılarına rehber olabilecek bir eser hazırlamaya çalışmıştır. Şüphesiz bu eser, tam bir korpus hazırlanıncaya kadar, korpusun eksikliğini bir nebze de olsa kapatabilecek bir el kitabıdır.

Çalışma, İçindekiler (s. 5-11), Kısaltmalar (s. 13-15), Takdim (s. 17-18), Önsöz (s. 19-22), Giriş (s. 23-27), Epigrafik Kaynaklar ve Bu Konudaki Yayınlar (s. 29-299) ve Selçuklu ve Erken Beylikler Kitâbeleri Bibliyografyası (s. 301-332) isimli iki bölüm ile Dizin (s. 333-372) ve Özgeçmiş (s. 373)'ten oluşmaktadır.

İçindekiler'den sonra Kısaltmalar başlığı altında kitapta kullanılan neşriyata dair yapılan bir kısaltma listesiyle başlamaktadır. Daha sonra Doç. Dr. Osman G. Özgüdenli tarafından kaleme alınan Takdim yazısında kısaca epigrafik kaynakların önemi ve bunlar üzerine yapılan çalışmaların yetersizliği üzerinde durulmuştur. Ardından gelen Önsöz'de yazar, çalışmanın amacı, içeriği ve kitabı hazırladığı sırada üzerinde durduğu noktaları ele almıştır.

Yazar'ın önsözde belirttiği üzere Anadolu'daki Selçuklu dönemine ait en eski kitâbeden başlayarak 1350 yılına kadar olan kitâbelere ait neşriyatı çalışmasında toplayarak bir bibliyografya çalışması hazırlamıştır. Kitapta Türkiye Selçukluları ve Beylikler dönemi kitâbeleri yanı sıra Büyük Selçuklu, Suriye Selçukluları, Şeddâdîler ve İlhanlılar dönemine ait kitâbelere de yer verilmiştir. Yazar, bundaki amacının da bütünlüğü bozmamak olduğunu belirtmiştir.

Giriş kısmında, Epigrafik kaynakların önemi, çeşitleri ile Avrupa ve Türkiye'de epigrafi ilmine dair yapılan çalışmaların kısa bir tarihçesi verilmiştir. Yazara göre, İslâmî epigrafi üzerine en önemli çalışmalar Avrupalı araştırmacılar tarafından yapılmıştır. Etienne Combe, Jean Sauvaget ve Gaston Wiet tarafından hazırlanan *Répertoire chronologique d'épigraphie arabe* (Kahire 1931-1991) isimli 18. ciltlik çalışmanın bugün dahi değerini koruyan önemli bir külliyyat olduğunu vurgulamıştır. Türk araştırmacılar tarafından yapılan çalışmaların ise daha ziyade şehir, bölge ya da dönemlere ayrılarak yapıldığını ifade etmiştir. Giriş, günümüzde kitâbeler üzerine çalışma yapan araştırmacıların isimleri verilerek tamamlanmıştır.

Epigrafik Kaynaklar ve Bu Konudaki Yayınlar isimli birinci bölüm, çalışmanın en hacimli bölümüdür ve kitabın temelini oluşturmaktadır. Bu

bölümde toplam kırk üç şehir alfabetik bir sırayla epigrafik kaynaklar açısından ele alınmıştır. Şehirler başlığı altında eğer epigrafik kaynak mevcut ise, ilçeler başlıkları açılmıştır.

Birinci bölümde kitâbeler hakkında yapılan çalışmalar verilmeden önce kitâbenin ait olduğu yapı, daha sonra kimin adına yapıldığı ve tarihi verilmektedir. Daha sonra eğer kitâbede mimar, usta, hattât vs. sanatçılar var ise bunların da isimleri zikredilmektedir. Ardından eğer kitâbe günümüze ulaşmış ise günümüze ulaştığı, ancak kayıp ise kayıp olduğu ya da mevcudiyeti hakkında herhangi bir bilgi yoksa en son hangi tarihte üzerine yayım yapıldıysa o tarih kaydedilmektedir. Son olarak da hakkında yapılan çalışmalar en eskiden günümüze kadar olanları kronolojik bir esasa göre verilmektedir. Ayrıca bibliyografik bilgilerin yanı sıra kitâbeler üzerine yapılan okuma farklılıklarını üzerinde de durulmaktadır. Bu bölümde kitâbeler kendi içerisinde kronolojik olarak ele alınmaktadır. Aynı yapıya ait kitâbelerin ise bütünlük sağlaması için ardı ardına verildiği görülmektedir.

Çalışmanın Selçuklu ve Erken Beylikler Kitâbeleri Bibliyografyası isimli ikinci bölümünde kitapta kullanılan neşriyatın yazar soyadına göre hazırlanmış bir bibliyografyası verilmiştir. Otuz sayfadan fazla tutan bu bölümden anlaşıldığı üzere, yazar bu çalışmada büyük bir mesai ve emek harcamıştır. İkinci bölümden sonra kitapta yer alan şahıs, yer, topluluk vs. isimlerinin verildiği genel bir dizin bulunmaktadır. Son olarak da yazarın kısa bir biyografisi özgeçmiş başlığı altında verilerek çalışma tamamlanmıştır.

Şüphesiz bu çalışma, Türkiye’de bugüne kadar göz ardı edilen epigrafik kaynaklara tekrardan önem verilmesine vesile olacaktır. Zira bugüne kadar tam bir korpusun hazırlanmamış olmaması kitâbelerin pek önemsenmediğini göstermektedir. Konusu ve alanında önemli bir boşluğu doldurması bakımından bu çalışmanın Selçuklu ve Beylikler dönemi kitâbelerinin yer aldığı bir korpusun hazırlanması için öncülük ettiğini belirtmek gerekir.

M. Fatih YALÇIN*

* Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Bölümü, mfyalcin@yahoo.com

